

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

**HUDEBNĚ POHYBOVÁ VÝCHOVA
A
UTVÁŘENÍ OSOBNOSTI DÍTĚTE**

Jana Eriksson Tomanová

**AUTOREFERÁT
disertace**

PRAHA 2015

CURRICULUM VITAE

Jana Eriksson Tomanová, nar. 8. 8. 1942 ve Vyškově na Moravě.

Již od dětství inklinovala k aktivnímu pohybu. Po ukončení základní školy vystudovala Konzervatoř v Brně, obor tanec (1957–1962). Taneční praxi zahájila v baletu Jihočeského divadla v Č. Budějovicích. V r. 1965 byla přijata na Akademii múzických umění (AMU) v Praze, obor taneční pedagogika, kterou ukončila magisterským titulem. Již v průběhu VŠ se stala členkou baletu Laterna magika s kterým se jako sólistka zúčastnila turné v Brazílii a Argentině.

Začátkem 70 let z Laterny magiky odchází a zahajuje svou pedagogickou dráhu v Kolíně a posléze souběžně v Českém Brodě, kde působila 18 let. Věnovala se pedagogice a výzkumné činnosti. Již od počátku edukace žáků se zajímala o osobnost v kontextu estetického tanečního pohybu, který završila disertační prací – **Hudebně pohybová výchova a osobnost dítěte** na UK FTVS, kde po obhajobě disertace získala titul kandidáta pedagogických věd CSc -(1986). Na stejné fakultě v r. 2012 získala PhDr.

90 léta 20 století, byla význačná pro její spolupráci s českými baletními školami v zahraničí, Na př. **City balet Halamka** ve Švýcarsku a **Balet Otevřel** v Německu. Ve spolupráci postupně pokračovala vzájemnými koncerty škol v Česku, Švýcarsku i v Německu. Na základě pedagogické i interpretační praxe autorka založila v r. 1993 **Soukromou taneční školu Jany Tomanové**. V r. 1997 získala atestaci na francouzskou baletní techniku na Académie **Princese Grace les ballets de Monte Carlo v Monaku**.

Již v r. 1995 představila své nejlepší žáky v Monte Carlu na mezinárodních baletních zkouškách, kde byli studenti z celého světa hodnoceni mezinárodní odbornou porotou. Příkladem úspěšný Jan Váňa, získal za svůj výkon stipendium (1997) a stal se stážistou na této prestižní, baletní akademii (1997). Poté v Praze vystudoval taneční konzervatoř, dnes je sólistou zahraničních baletních podií.

Autorka práce průběžně pracovala s řadou osobností v oboru. Schoreografem Gustavem Voborníkem, Libuší Hynkovou, Dášou Břichňáčovou, Helenou Bartlovou, Idou Richterovou, Adélou Pollertovou aj. Její žáci se uplatňují jak na baletních scénách, tak v taneční vědě a kritice, jmenuji Petru Dotlačilovou.

Zájem o formování osobnosti mladých tanečníků, ale i ostatní dětské populace prostřednictvím estetické výchovy, je u autorky stěžejním faktorem. Dokumentem je nejen abstrakt v příloze, ale i veřejná vystoupení jejich žáků.

PŘEDMLUVA

Estetická výchova, vystavěná minulostí na symbolech krásy, principech respektování a odpovědnosti, zaujímá výsostné postavení v rámci vzdělávání mládeže. Z hlediska výchovy je svou podstatou procesem socializace a zespolečnění jedince přispívající k rozvoji a harmonizaci osobnosti. Významnou složkou estetické výchovy, jako nedílné součásti výchovně vzdělávací soustavy, představuje hudebně pohybová a taneční výchova v prostředí základních škol, základních uměleckých škol či podmínkách privátního vzdělávání důležitou roli. Prostřednictvím pohybu v propojenosti s hudbou formuje a kultivuje mládež, rozvíjí jejich tvůrčí aktivitu a fantazii ale i dovednosti sociální. Absorpcí hudby a pohybu vlastního těla nastavuje mládeži zrcadlo dívat se na sebe jako na objekt odlišný od ostatních, ale též v určitém vztahu k druhým (respekt, tolerance, součinnost).

Estetická výchova je však i dílčí reflexí společnosti, která dnes čelí aktuálně působícím trendům (zisk, peníze) promítající se i do procesu vzdělávání. Její pozice je tak celkově oslabena. Sledujeme odklon od řeckých ideálů, harmonie duše a těla, odklon od tradičních hodnot budovaných po léta. Pouze část osvícených učitelů tuto realitu vnímá a svou činností konsoliduje, neboť si je vědoma, jak silným potenciálem estetická výchova ve prospěch žáků disponuje.

Jedním z nich je i taneční pedagog Jana Eriksson Tomanová. Svou profesní odbornost potvrzuje i tímto textem, výzkumnou prací směřovanou dovnitř školního i mimoškolního prostředí mladších žáků, důležitého věkového období pro formování zaměřenosti jejich osobnosti. Práce v linii přehlednosti informuje, odkrývá a nabízí. Na jedné straně výčtem poznatků a zkušenosti autora s tanečním pohybem, na druhé straně invencí a progresivními postupy. V delším časovém horizontu autor zkoumá spojitost a transfer spontánního pohybu a hudby ve prospěch pohybu tanečního, efekty tance v reflexi tělesnosti, koordinace, estetického vnímání a harmonizace osobnosti žáka. V návaznosti věku dětí transparentně předkládá pozitiva tance a pohybu s hudbou, poukazuje na potenciály tance ve prospěch kultivace osobnosti žáka.

Práce je jakousi barevně vyváženou kyticí květů, které ale autor nedovoluje zvadnout. Svou profesionální činností pedagogickou průběžně do ní barevně přispívá, ale i zviditelňuje. Nejzřetelněji na veřejnosti, tanečními vystoupeními svých malých svěřenců.

Mému manželu Rolfovi a dceři Bronislavě

O B S A H

	str.
1. Úvod	9
2. Zdůvodnění problému	11
3. Východiska práce - dosavadní výzkumy v oblasti hudebně pohybové výchovy	17
4. Cíl práce a hypotézy	23
5. Metody zpracování	25
5.1. Strategie výzkumu	26
5.2. Popis sledované skupiny	28
5.3. Popis metod	29
6. Závěry práce	37
7. Závěry pro realizaci ve společenské praxi	40
8. Seznam vlastních prací z tematického okruhu disertace	43
9. Literatura	444
10. Závěr v angličtině a ruštině	48

1. ÚVOD

Smyslem výchovného úsilí v každé společnosti je utvářet všestranně se rozvíjející osobnost člověka a formovat jeho myšlení a citění. Na tomto procesu se významně podílí i komplex výchovných a vzdělávacích faktorů, u nichž převažuje zaměření estetické. Předkládaná práce je orientována k specifické problematice hudebně pohybové výchovy, což má své důvody. Četné výzkumy z posledních let potvrzují empirickou zkušenost, že vlivem vědeckotechnického rozvoje dochází všeobecně k omezování pohybové aktivity člověka. Ta je nezbytná k upevnění zdraví, tělesné zdatnosti a odolnosti, ale má i své nezastupitelné místo v typických formách estetické kultivace člověka.

Práce se zabývá výzkumem dětí mladšího školního věku s naznačeným zaměřením. V longitudinálním sledování vlivu hudebně pohybové výchovy na formování osobnosti dítěte lze rozlišit a vyhodnotit dynamiku pohybových a hudebních schopností dítěte a její podíl na

rozvoji tvořivé aktivity v odborně vedené oblasti umělecké (estetické) výchovy. Jádrem problému je pak možné charakterizovat snahou doložit obecně uznávanou tezi o významu hudebně pohybové výchovy pro formování harmonické osobnosti dítěte průkaznými fakty a ověřenými závěry.

Je přirozené, že aplikace získaných poznatků má největší naději na využití v oblasti našeho školství - a to především tam, kde dochází ke specializaci, jak je tomu v základních uměleckých školách (ZUŠ) a soukromých tanečních školách. Proto je v závěrech práce zdůrazněn význam pohybové výchovy pro činnost (ZUŠ) aj. Poznatky, které byly výzkumem získány, se ovšem týkají nejen možností při využití v různých oborech - hudebním, výtvarném a literárně dramatickém - ale souvisí i s náplní vyučovacího procesu na základních školách a dalších výchovně vzdělávacích zařízeních. Na př. v soukromých tanečních školách aj.

2. Z D Ů V O D N Ě N Í P R O B L Ě M U

Výchova je složitý sociální jev, který má pro rozvoj společnosti obrovský význam. Aby se však mohly plně realizovat všechny pozitivní efekty výchovného procesu, musí být aplikován ve své celistvosti a v harmonické vyváženosti všech dílčích složek a prvků.

Pohybová výchova předškolního, mladšího i staršího věku patřila vždy mezi základní kameny stavby výchovného systému. Stejně tomu je i v současné době. Děti jsou školní výchovou připravovány a motivovány nejen pro svoje budoucí povolání, ale jsou také cílevědomě vedeny k plnému kulturnímu životu. Škola tak vytváří širokou základnu pro aktivní zhodnocení sféry volného času dítěte a později i dospělého.

Obzvláště dětem mladšího školního věku však je třeba věnovat mimořádnou pozornost, poněvadž jejich věk je obdobím experimentování, manipulace, bohaté zájmové činnosti a pružné adaptability. Schopnosti, zájmy, snahy a sklony se postupně projevují a postupně vyhraňují, Dojde-li ke správnému aktivizování schopností, může si

dítě vytvořit své první "životní plány", získat návyk aktivního přístupu k životu a světu a možnost udržet si tento získaný způsob chování až do dospělosti.

Významnou úlohu tu může sehrát estetická výchova. Centrem zájmu v předkládané práci je ta forma estetické kultivace, která je realizována hudebně pohybovou výchovou.

Při pohybovém ztvárnění úkolů hudebně pohybové výchovy dosahuje dítě fyzické uvolněnosti, která mu současně za spolupůsobení hudby poskytuje příjemný zážitek. Dítě se v hodinách pohybové výchovy učí podle hudby "tvořit". Získává první zkušenosti prostřednictvím hudební rytmičky i základní gymnastiky a setkává se s prvními tanečními kreacemi.

Snaha po harmonizaci lidské osobnosti není samozřejmě něčím zcela novým. Setkáváme se s ní v dějinách pedagogického myšlení od antiky velmi často. Komenský například v Informatoriu školy mateřské zdůrazňoval nutnost navození tvořivé aktivity dítěte při výchovném procesu. Rovnoměrné rozvíjení rozumu, smyslů a citu je rovněž základní myšlenkou výchovného ideálu J. J. Rousseaua. V oblasti estetické výchovy oceňuje všechny tvořivé obory: výtvarnou výchovu, hudbu, poezii a literární výchovu vůbec. Nezanedbává ani pohybovou výchovu. "Cvič jeho tělo, jeho údy a síly", vyzývá pedagoga ve svém slavném Emilovi.

Na dějinné úsilí pokrokové světové pedagogiky a filosofie navázaly myšlenky filosofů 20. stol., např. Jan Patočka, kteří považují harmonický tvůrčí rozvoj jedince za nezbytný formotvorný faktor lidské osobnosti.

Estetické citění a cit pro krásu, které jsou důležitými faktory v civilizačním procesu, se projevují již u dětí v nejmladším věku. Postupně se u nich rozvíjejí estetické reakce, a to společně s rozvojem smyslových orgánů vlivem prostředí, v němž žijí, Těplov (1964) ukázal, že vnímání umění je aktivní proces, jehož složkami se stávají i pohybové momenty (rytmus), citové prožívání a činnost obrazivá. Dalším charakteristickým znakem estetického vnímání i tvořivosti u dětí předškolního věku i mladšího školního věku jsou spontánní pohybové reakce na hudbu.

Ve výchovném působení prostřednictvím hudebně pohybové výchovy jde především o upevnění těch schopností, které mají umožnit lidskému jedinci estetickou seberealizaci. Harmonická výchova, která je založena na rovnoměrném používání duševních i tělesných funkcí, dává dítěti pocit životní rovnováhy. Pro rozvoj zdravého jedince je nepostradatelnou výchova estetická. Rozumíme jí působení na citovou, volní, rozumovou a mravní stránku dětské psychiky, která prostřednictvím hlubších citových prožitků, ovlivněných uměleckou tvorbou, usměrňuje psychickou rovnováhu člověka. Estetická výchova podle Urbana (1970) naplňuje některé z životních forem novým obsahem, dotýká se kultury bydlení, odívání, pracovního prostředí, vztahu Člověka ke kolektivu i k dru-

hému pohlaví, vztahu k přírodě i k věcem.

Význam estetické výchovy můžeme posuzovat jednak z hlediska individuálního, jednak společenského. Hledisko individuální se týká hlavně rozvíjení psychických a fyzických funkcí osobnosti, podněcuje tvůrčí aktivitu, Ta obohacuje poznání a přístup k realitě a usměrňování postojů jedince ke společnosti, rozvíjí jeho zájmy, potřeby a záliby. Estetická výchova naplňuje funkci společenskou tím, že vytváří předpoklady kulturního a uměleckého života společnosti a podmínky k estetizaci života i práce v širším smyslu. V. Jůva (1983) vyzvedá rozvoj fantazie - podle něho "úloha fantazie je zvláště důležitá z hlediska adekvátního vnímání a chápání umění, neboť každá umělecká stylizace a zkratka přímo počítá s fantazijním domýšlením a rozvíjením podnětů (...). Bez spolupráce fantazie nelze sledovat ani nejjednodušší literární dílo, tím méně pochopit mimický nebo taneční projev, zaposlouchat se do hudební skladby či se dát unést představami při pohledu na umělecké dílo."

Samo umění je nezastupitelným činitelem v oblasti estetické výchovy; je to zřejmé v koncepci Antonína Sychry (1956), Vlastimila Uhra (1971), B. S. Urbana (1970), Vladimíra Jůvy (1980), Jaromíra Uzdila (1975), Františka Holešovského (1969), Vítězslava Ržounka (1965), Stanislavy Kučerové (1960) a dalších teoretiků.

Podle V. Jůvy (1969) se mimořádné postavení umění v estetické výchově zdůvodňuje závažností a mnohostra-

ností jeho společenské funkce (jako je funkce poznávací, etická, estetická, emocionální, terapeutická aj.), jeho významem v životě jedince i společnosti, jakož i tím, že tvoří nejkonzentrovanější a specifické vyjádření estetického postoje člověka k realitě. Phil Early (1986 - USA) má 3 hlavní cíle:

1. Transfer - přenos znalostí a hodnot z tance do běžného života
2. Rozvoj racionálního myšlení, cvičení vůle, sebepoznávání a vztah k jiným lidem
3. Rozvoj kritického myšlení, respekt k jiným

Graham McFee (1994 - USA) zdůrazňuje nezbytnost tance v povinném vzdělávání:

1. Tanec rozvíjí estetické cítění
2. Tanec vyjadřuje pocity a myšlenky
3. Tanec vyjadřuje charakteristiku a tradici národa

Tance na Bali, lidové tance v Čechách a na Moravě, skotské tance, atp. Cílem je probouzet kreativitu dětí a mládeže. Dokonce i některé tělovýchovné činnosti jsou úzce spjaty s uměním, obzvláště s hudbou a tancem. Do sféry uměleckovýchovného působení zařazujeme hudebně pohybovou výchovu dětí při hrách v předškolním věku. V mladším školním věku na ni navazuje již pevně metodicky i hudebně rozvržené cvičení v hodinách základní tělesné výchovy, hudební výchovy, dále v mimoškolní činnosti i při hodinách výběrové, hudebně pohybové výchovy - (balet, moderní tanec).

Specifickým druhem pohybové výchovy je taneční výchova, např. balet, který již v sobě zahrnuje určitá umělecká kritéria. Tanec je umění a předpokladem zvládnutí tance

jako kteréhokoliv jiného umění je zvládnutí určité techniky (vypěstování pohybových předpokladů, vycvičení smyslu pro rytmus a hudební cítění). Zvládnutí technických předpokladů má několik stupňů. Jiné možnosti má dítě, jiné profesionální tanečník. Na stupni zvládnutí techniky závisí bohatost tvořivého výrazu: znamená to, že přiměřená technika vzhledem k určitému věkovému období dítěte dává bohatý prostor pro vlastní tvořivou činnost.

Tanec, ať už je to tanec klasický, lidový, společenský či moderní výrazový tanec, provozovaný na jevištích našich divadel, má i svoji variantu školní, protože je tradiční součástí obecného vzdělání. Lidový tanec je dokonce zařazen jako součást základní tělesné výchovy v osnovách našeho základního školství. Základní repertoár lidových tanců obohacených o zpěvní a instrumentální doprovod vytváří důležitý estetický doplněk ke sportovním disciplinám.

V převážné míře je však tanec jako formující činitel osobnosti mladšího školního věku činností spíše mimoškolní, činností zájmovou. Většina dětí se tak k němu nejprve dostává v kroužcích lidových tanců při základní škole. Větší příležitost k estetickému pohybu a k tanci v mimoškolní výchově nalézá dítě zejména při hodinách pohybové výchovy na základních uměleckých školách - ZUŠ, v s o u k r o m ý c h t a n e č n í c h š k o l á c h a j .

3. VÝCHODISKA PRÁCE – DOSAVADNÍ VÝZKUMY V OBLASTI HUDEBNÉ POHYBOVÉ VÝCHOVY

V experimentální části práce jsme vycházeli z teoretických i praktických výsledků těch výzkumů, které řešily v dílčích studiích problematiku spřízněnou se zaměřením naší práce. Rodinná výchova má první velký vliv na utváření tělesného, duševního, morálního i citového vývoje dítěte. Rodiče, kteří záměrně a systematicky pečují o rozvoj motorických schopností svých dětí v kojeneckém i v předškolním věku, působí pozitivně na budoucí rozvoj osobnosti svého dítěte nejen po stránce pohybové, ale i po stránce rozumové. Berdychová (1978) zkoumala teoreticky i prakticky chování a vývoj předškolních dětí od 2 do 6 let prostřednictvím systému cvičení "rodičů s dětmi". V pokusné práci v letech 1964 - 1973 získala s touto formou cvičení cenné zkušenosti. Prokázala, že pohybové hry a tělesná cvičení významně působí na zdravý růst a rozvoj dítěte; že "dobře řízená pohybová činnost pomáhá rozvíjet vlastnosti osobnosti dítěte, samostatnost a sebeovládání,

soustředění, pohotovost, odvahu k překonávání překážek". Svou roli zde sehrává vedle vlastního cvičení i zpěv a hudba.

V letech 1972 - 73 prováděl výzkum na téma "učení a pohyb" B. King (1973) s týmem dalších experimentátorů. Vycházel z hypotézy vzájemného působení mezi tělesným a rozumovým vývojem dětí. Motorické funkce a jejich rozvoj úzce navazují na funkce kognitivní. Protože se pohyb odehrává v prostoru, nabývá prostorové vědomí značné důležitosti v učebním procesu vůbec. Stává se důležitým předpokladem aktivní činnosti intelektuální nejen v prvotním období, ale i během celého lidského života.

Učební plány pomáhají dětem, u nichž byly zjištěny potíže při učení tím, že umožňují doplnit a rozšířit jejich pohybovou zkušenost. King usiluje na základě výsledků výzkumu o zařazení povinné hudebně pohybové výchovy do osnov na základních školách, protože "umělecká zkušenost navozuje výrazovou, tvořivou aktivitu a zahrnuje v sobě povědomí o rytmu pohybu a jeho funkci v hudebních strukturách". Podle jeho názoru dobrý a všestranný pohybový učební plán je pro intelektuální vývoj dětí nezbytný. Koriguje se tak v minulosti běžný názor, podle kterého byla tanečně pohybová výchova považována za něco, co je v základní výchově pouhým doplňkem navíc.

Další výchozí hledisko pro náš výzkum je návrh norem D. Štastné (1966), která zjišťovala speciální pohybové schopnosti děvčat metodou měření kloubní po-

hyblivosti a ohebnosti páteře. Uvedené způsoby měření aplikovala na družstvu reprezentantek před druhým mistrovstvím světa v moderní gymnastice v roce 1965 a po získaných zkušenostech i v jiných sportovních odvětvích. Šťastná dospěla k závěru, že soubor měření je dobře použitelný ve všech oddílech, protože vyhovuje danému záměru a nevyžaduje speciální měřicí přístroje. Její test byl zařazen i do naší práce, protože jeho metodika je adekvátní cílům, které jsme si vytýčili.

Zkoumáním rozvoje rytmického cítění u dětí se zabýval F. Sedlák (1966). Návaznost na problematiku utváření dětské osobnosti je u něho rovněž průkazně podána: považuje psychickou stabilitu za základ rytmického cítění i hudebního prožitku dětí. Dokazuje, že problém arytmie v subjektu dítěte není v nemožnostech rozvíjení hudebního rytmu, ale v současné, běžně uplatňované nedokonalé metodice. Ta ignoruje psychologické základy hudebního rytmu i jeho prožitku, omezuje se velmi často na mechanické odpočítávání, vytukávání dob apod. Rytmické cítění se mnohem účinněji rozvíjí aktivitou pohybovou: zpěvem, který je podmíněn a spojen s vokální motorikou apod. Rozvíjí se tak smysl pro hudební formu, pro ladnost a estetičnost, lepší držení těla a urychluje koordinace s ostatními tělesnými úkoly. "Hudebné pohybová výchova rozvíjí hudební schopnosti, které mají svou psychofyziologickou podstatu," píše Sedlák (1966). Tuto problematiku rozpracovala ve svých výzkumech

rovněž sovětská pedagožka Iljinová (1972), která zkoumala vzájemnou vazbu mezi rytmem, pohybovými reakcemi a hudebním vnímáním. Hledala i souvislost mezi vyšší nervovou činností, hudebním vnímáním a pochody, které tuto činnost provázejí. Z těchto prací vyplývá, že hudebně pohybové prostředky (metricky a rytmicky strukturované) se převáděcí v hudebním vnímání tonizací svalového aparátu na hudebně pohybové projevy, které odpovídají charakteru hudební výstavby. Tak se vytvářejí i fyziologické podmínky k pohybovému vyjádření hudby.

Jedním z nápadných fenoménů mezi schopnostmi podmiňujícími úspěšnost v hudebně pohybových činnostech je rytmus, ke kterému se vztahuje obrovská a málo přehledná literatura. Zde chceme upozornit především na výzkum V. Dočkala z Výzkumného ústavu detské psychologie a patopsychologie (Dočkal 1980), protože je orientován právě do námi sledované oblasti. Dočkalův test vychází z pokusu o sestrojení metody, kterou by bylo možné hodnotit úroveň smyslu pro rytmus u dětí školního věku, především pro účely výběru nadaných dětí na hudební a taneční obory ZUŠ aj. Smysl pro rytmus je pouze jedna z elementárních schopností pro komplexní posouzení múzického nadání dítěte - je nezbytné vyšetřit také jeho ostatní specifické a obecné schopnosti, motivaci atd., ale rytmičnost tu patří mezi limitující předpoklady.

Ke koncipování testu se Dočkal inspiroval klasickou situací: hodnocením rytmu na principu tappingu. Svůj test rytmicity hodnotí autor jako orientační metodu, která nemůže nahradit podrobné individuální vyšetření předpokladů dítěte - což ostatně platí pro Každý test.

Pro řešení problémů hudební tvořivosti mají velký význam práce sovětského matematika a hudebního teoretika R. Ch. Zaripova (1971 a 1983). Zaripov se zabýval otázkami tzv. umělé inteligence; konkrétně modelováním hudební kreativity a generováním tzv. počítačové hudby, V tomto oboru existuje rozsáhlá literatura na Západě, Zaripov tu však navázal na díla A. M. Turinga (1960), který poprvé formuloval problém modelování tvůrčí aktivity člověka. Zaripov naproti tomu věnoval zkoumání intelektu a jeho analogií s hudební tvorbou. Ve svém díle "Kybernetika a hudba" (1971) si vytyčuje otázky vztahu mezi tvůrčím procesem a intuicí, jejich zákonitostmi a vzájemné měřitelnosti. Klade velký důraz na tvořivou činnost ve vědě i v umění, která formou dialogu objevuje nová tajemství přírody. Matematickým postupem se snaží vytypovat pravidelnosti nebo typy přechodu od jednotlivých prvků k následujícím. Jeho postup spočívá na základě "markovských řetězců", které vycházejí z nalézání určitých modelových variačních schémat (zejména v hudbě, v poezii, ve hře v šachy, analýze a syntéze jazyka, v automatických prověrkách správnosti programů atd.). Zaripov navrhl i další

postup, který tkví ve zjištění jistých, typů pravidelností nebo typů určitých sekvencí, Ve svém poáledním díle "Modelování variací tvůrčího procesu pomocí počítačového systému" (1983) se pokusil modelovat hudební tvořivost v dílech Mozartových, Bachových, v ruské lidové písni apod. Výsledkem autorových analýz je konstrukce algoritmů pro určitý stylový repertoár (ruská lidová píseň apod,). Různé varianty jsou tvořeny aplikací tohoto modelu a generátoru náhodných čísel. Výsledky jej vedly k -počítačovému generování systému předvedením určitého typu hudby.

Jelikož mezi projevem hudebním a tanečním jsou úzké souvislosti (rytmus, takt, dynamika atd.), je možné ve zkoumání zákonitostí hudebně pohybových vztahů postupovat směrem naznačeným Zaripovem, Sekvence pohybů v tanečním umění mají velmi ustálený obrys, často s vysokou pravděpodobností výskytu následných tvarů.

4. CÍLE PRÁCE A HYPOTÉZY

Cílem, ke kterému předkládaná práce směřuje, je zjištění efektivity výchovně vzdělávacího a kultivujícího procesu výuky na lidových školách umění a jeho vlivu na rozvoj osobnosti dítěte. V současném pojetí socialistické pedagogiky je estetická výchova chápána jako komplexní proces, při kterém se u dítěte systematicky rozvíjí schopnost aktivně se podílet na tvorbě a recepci uměleckých (estetických) hodnot prostředky umění a krásy. V pedagogickém experimentu usilujícím o co nejobektivnější využití dostupných metod, jsme se zaměřili na zjišťování rozumových schopností, na zkoumání psychických vlastností osobnosti, na výzkum pohybových schopností a na možnosti hudebně pohybové koordinace a tvořivosti. Přihlíželi jsme přitom nejen k individuálnímu talentu, ale i k sociálnímu zázemí dětí.

Přestože výzkum zahrnuje několik kvalitativně i kvantitativně rozdílných forem zkoumání, jsme si vědomi, že danou problematiku není přesto možné postih-

nout v celé šíři. Pokusili jsme se však alespoň částečně doložit, jak se hudebně pohybová výchova podílí na rozvoji osobnosti dítěte. Tento dílčí výzkum by bylo účelné rozšířit o další studie, které by pracovaly s širšími vzorky naší populace a podrobně se zabývaly pedagogickopsychologickými aspekty zvoleného problému.

Pro řešení předkládané práce byly zvoleny tyto hypotézy:

- 1) Cílevědomá hudebně pohybová výchova přispívá významným způsobem k rozvoji tělesného i psychického potenciálu dětí. Dochází při tom ke zvýšení pohyblivosti páteře, ke zlepšení kloubní pohyblivosti a ke zdokonalení řídicí činnosti nervového systému se zpětnou vazbou na strukturu adekvátních svalových jednotek a jejich součinnost.
- 2) Hudebně pohybová výchova rozvíjí dětskou tvořivost i vyhraňuje postoj dítěte k pohybové aktivitě při současném rozvoji jeho schopností koordinačních.
- 3) Hudebně pohybová výchova ovlivňuje estetickou a tvůrčí hodnotovou orientaci osobnosti (smysl pro krásno, rytmus, pohybovou formu atd.). Vede děti ke stabilnějším zájmům a přispívá k jejich socializaci.

5. METODY ZPRACOVÁNÍ

Práce z období 1974 - 1985 byla zpracována na základě longitudinálního empirického výzkumu, který probíhal ve třech fázích. Byla zaměřena na objasnění některých stránek rozvoje osobnosti dítěte ve věku 6 - 11 let.

Z širokého spektra vlivů utvářejících osobnost dítěte byly vybrány takové, které se přímo týkaly možností sledované problematiky v úzce specializovaném oboru - v hudebně pohybové výchově.

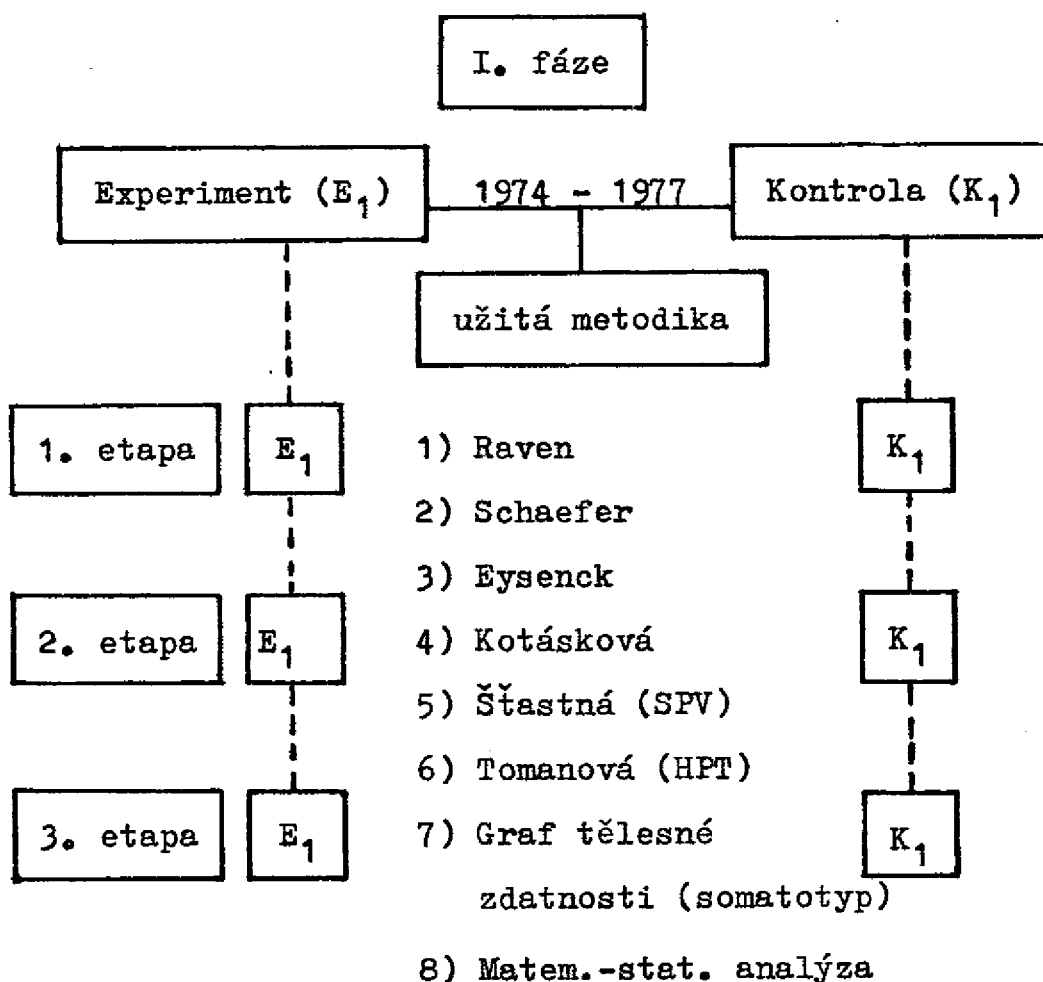
Otázky, jež jsme si kladli před zahájením výzkumu, a na které jsme prostřednictvím našeho sledování hledali odpověď, byly tyto:

1. Jaký je vztah vybraných vnějších faktorů k vývojovým změnám, které provázejí růst dítěte a jeho osobnostní vyhraňování.
2. Jaké jsou důležité stavy a jaké změny v ontogenezi sledované etapy vývoje.
3. V jakých závislostech probíhá psychický vývoj na

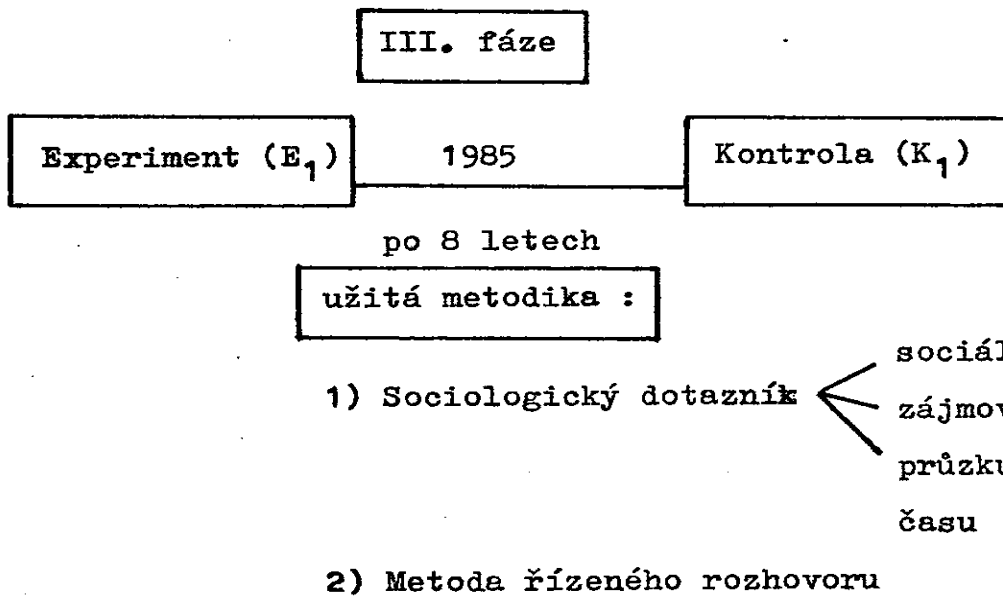
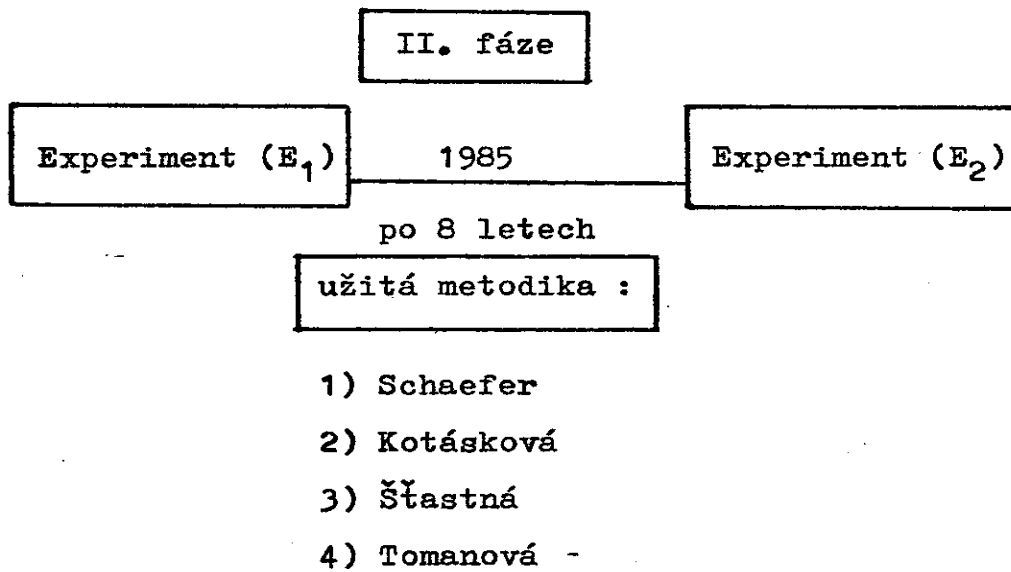
vývoji tělesném, je-li stimulována specifickými prostředky kultivace dítěte, jakými jsou hudebně pohybová výchova, rytmické školení, zvýšený podíl řízené estetické výchovy daný návštěvou dítěte v hodinách na ZUŠ.

5.1. Strategie výzkumu

Graf ukazuje časové rozvržení úkolu z hlediska periodizace a aplikované výzkumné metodiky.

- 21 -

IV. fáze

(1985 - 1986)

zpracování výsledků a vyhodnocení experimentu

5.2. Popis sledované skupiny

V práci byly sledovány dvě skupiny děvčat (n = dvakrát 24). První skupina - experimentální, E1 - se skládá se dvou podskupin: 12 děvčat tvoří děti pražské, 12 děvčat je z Kolína. Soubor představuje náhodný výběr dětí z různého sociálního prostředí, namátkou přivedených rodiči; vyžadovali jsme na nich pouze lékařské zdravotní vysvědčení.

Druhá skupina dětí - kontrolní, K1 - také v počtu 24 děvčat, byla vybrána ze žákyň základní školy v Praze 5, Presslovy ulice.

Tyto dívky se po celou dobu sledování záměrně nezúčastnily pravidelných hodin pohybové výchovy ve škole ani v žádném jiném kulturním zařízení. Absolvovaly pouze pravidelnou tělesnou výchovu v rámci školního vyučování (dvě hodiny týdně); jejich způsob života, denní pohybový režim i stravování je typický pro velkoměstské děti. S oběma skupinami děvčat jsme pracovali v první fázi výzkumu po dobu 3 a půl roku. Odstup od prvního k druhému vyšetření byl větší než 14 měsíců a probíhal ve třech etapách.

Po ověření výsledků skupiny z první fáze výzkumu byla vytvořena nová experimentální skupina (n = 36) a zahájena druhá fáze výzkumu. Dívky byly vybrány ze žákyň ZUŠ v Kolíně, věkově splňovaly podmínky platné pro soubor E1 s tím rozdílem, že byly o

10 let mladší. Ve třetí fázi výzkumu se pracovalo se skupinami E₁ a K₁, věkový průměr 18 - 21 roků.

5.3. Popis metod

1. "Standardní progresivní matice" byly vytvořeny v Anglii, autory L. S. Penrosem a J. G. Ravenem a publikovány jako Ravenovy "Progresivní matice" v roce 1938. Aby byl zajištěn větší rozptyl výsledků, byla v roce 1949 sestavena nová verze testu - "Barevné progresivní matice" - a pro větší názornost byly jednotlivé úkoly vytištěny na barevném pozadí. Ravenův inteligenční test je určen především pro běžnou populaci dětí pěti- až jedenácti-letých. Zaměřili jsme k němu pozornost jako k užitečné pomůcce k určení intelektové úrovně sledované populace dětí mladšího školního věku.
2. Schaeferův "Creativity Attitude Survey" (CAS) - zájmový dotazník určený pro zkoumání dětí mladšího školního věku. Dítě ve 32 výpovědích projevuje svůj souhlas nebo nesouhlas, počínaje otázkami z hlediska vztahu k literatuře, přes charakteristické postoje, důvěru v lidi a nejvyšší tvořivé hodnoty Člověka. Tento test jsme zvolili pro jeho všestrannost, i když není standardizován pro českou

populaci. Nejvyšší klad Schaeferova dotazníku se jeví v jeho široce uplatňované zásadě uznávat tvořivost jako základ hodnot u všech sledovaných skutečností, jako závažný moment nejen z hlediska umělecké činnosti, ale i z hlediska rozvoje osobnosti vůbec.

3. Eysenckův "Junior Eysenck Personality Inventory"

(J.E.P.I.) - má za cíl měřit dvě hlavní dimenze osobnosti u dětí: neuroticismus nebo emocionálnost a extraverzi vůči introverzi. Obsahuje i stupnici lživosti, kterou zjišťuje stupeň přetvářky a nepravdivých výpovědí. Na našich školách se konal pokus o standardizaci tohoto testu v Bratislavě na třech školách (ZŠ) u 988 dětí ve školním roce 1968 - 69. Získané hrubé bodové skóre bylo zpracováno analogickým způsobem k anglickým výpočtům. Trendy byly poměrně shodné s anglickými.

4. Dotazník o sociálním prostředí J. Kotáskové,

který jsme rovněž zařadili do našeho výzkumu, tvoří důležitou základnu ke komplexnímu hodnocení dětí mladšího školního věku, neboť jedním z nejdůležitějších úkolů sociologie je poznávání životních podmínek lidských jedinců. Dobré rodinné prostředí dává dítěti možnost k dlouhodobému udržení úrovně fyzických i psychických funkcí.

Využitím tohoto zázemí dochází ke zvyšování úrovně lidské společnosti. Test je součástí rozsáhlého programu mezinárodního zaměření, na kterém se podílí i řada Československých pracovišť. V oddělení vývoje dětí a dorostu v Ústavu hygieny (Praha) se řešily po více než 12 let různé aspekty tělesného a duševního vývoje dětí a mládeže.

V našem výzkumu jde o podobný cíl - sledovat dynamiku růstu osobnosti dítěte v určitém věkovém období, která vychází z různorodé sociální základny.

Pro doplnění dotazníku sociálního prostředí bylo použito několik otázek týkajících se dětské zájmové činnosti. Dále je použito několika údajů z osobní anamnézy dětí.

5. Návrh pro zjišťování speciálních pohybových

schopností publikovala D. Štastná (1966) ve Sportovní a umělecké gymnastice.

Zaměřila se na tyto ukazatele:

a) na kloubní pohyblivost a ohebnost páteře

b) na cvičení rovnováhy, skoků a obrátů

V experimentu jsme se zaměřili na část první, která vyhovovala věku našich probandů; současně splňovala nároky na metodiku, která měla předpoklady ke splnění hypotézy v této práci.

Z možných postupů při zjišťování kloubní pohyblivosti a ohebnosti páteře jsme se zaměřili na měření úhlu dolních končetin v přednožení, zanožení a unožení, na stoj roznožný čelný a na záklon v kleku. Protože gymnastika tvoří důležitou součást v hudebně pohybové výchově na ZUŠ, považovali jsme za důležité sledovat rozvíjející se osobnost dítěte také z hlediska jeho pohybových dispozic.

6. Test pro zkoumání "hudebně pohybové koordinace" autorky předkládané disertace. Vznikl v roce 1974 na podkladě teoretického zázemí J, E, Dalcrozeho, jakož i z vlastní interpretační a hlavně pedagogické praxe.

Smysl pro rytmus můžeme považovat za jednu ze základních hudebních schopností. Pěstování této schopnosti je důležitým předpokladem pro rozvoj osobnosti dítěte, které prochází pohybovou výchovou. Hudební průprava tvoří vedle základní pohybové průpravy hlavní předmět na ZUŠ. Při tvorbě našeho testu jsme vycházeli z těchto základních hledisek:

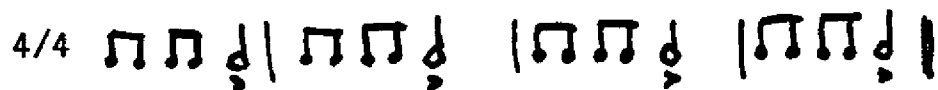
- a) smysl pro rytmus má motorický základ
- b) smysl pro rytmus chápeme jako schopnost člověka vnímat, prožívat a tvořit procesy v konkrétních rytmicko pohybových činnostech

c) smysl pro koordinaci pohybu je možné měřit na základe zvládnutí výkonu v konkrétní hudebně pohybové úloze.

Cílem našeho testu je zjistit stupeň rozvoje smyslu pro hudebně pohybovou koordinaci u dětí, které nemají velké zkušenosti s rytmem a tanečně gymnastickým pohybem vzhledem ke svému věkovému zařazení. Tento test je pokusem o vytvoření metody, kterou by bylo možné hodnotit stupeň smyslu pro hudebně pohybovou koordinaci dětí mladšího školního věku na tanečních i hudebních oborech ZUŠ, na tanečních konzervatořích a jiných školách.

Test se skládá ze tří etud:

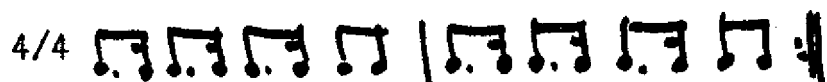
1. pohyby paží kombinované s potlesky - 16 taktů 4/4
základní postavení - sed skřížený skrčmo,
ruce vbok

2. chůze vpřed spojená s taktováním - 16 taktů 3/4

3. poskočný krok vpřed s potlesky - 16 taktů 4/4

V etudách je záměrně zapojena vedle hudebně pohybové složky i složka prostorová. Je přihlédnuto k věkovému období probandů (hranice obtížnosti). Snahou bylo sestavit co nejadekvátnější pomůcku pro sledování hudebně pohybové koordinace.

Testem jsme prozkoumali skupinu 24 děvčat ve věku 6 - 11 let, které navštěvovaly pravidelně tři hodiny týdně pohybovou výchovu. Kontrolní skupinu tvořila děvčata, která jsme získali párovým výběrem ke skupině první. Drželi jsme se kritérií: věk, sociální prostředí, prospěch; dítě muselo navštěvovat pouze základní tělesnou výchovu ve škole. Nesmělo se zúčastňovat hodin pohybové výchovy v ZUŠ ani v žádném jiném kulturním zařízení.

7. Sociologický dotazník

Cílem zkoumání bylo podchycení makrosociálních souvislostí na základě vzájemné analýzy existence skupiny a ve třetí fázi výzkumu. Formou dotazníku jsme zjišťovali vzájemné souvislosti nebo

rozdílné postoje skupin dívek ve vztahu k sociálnímu zařazení, zájmové činnosti a využívání volného času, Z výsledků zpracování jsme získali tři souhrnné části:

- 1) sociální zázemí
- 2) zájmová činnost
- 3) průzkum volného času

Vyhodnocení jsme prováděli pomocí kvalitativních měřítek a v některých případech jsme hodnotili na základě procentuálního šetření. Tato metoda se jevila jako výhodná pro sledování dlouhodobých výsledků a potvrzení závěrů výzkumu. Pomocí sociologického dotazníku jsme sledovali doplnění pedagogických a psychologických poznatků údaji o společenské charakteristice děvčat a rodin, z nichž pocházejí.

8. Řízený rozhovor

Jeho účelem bylo získat poznatky, které by mohly ověřit údaje získané ostatními zvolenými metodami v I, a II, fázi výzkumu. Otázky byly cíleně zaměřeny ke zkoumané problematice a jejich obsah byl adekvátní zvláštnostem věku, zkušenostem a vzdělání dívčí populace.

Ve výzkumu bylo užito individuální formy rozhovoru. Otázky byly přesně formulované a autorka práce je kladla ve stanoveném pořadí. Byla dodržo-

vána hlavní metodická zásada rozhovoru, tj. nutnost získat dobrý kontakt s pokusnou osobou a vytvořit nekonvenční přátelské ovzduší s ohleduplným a přívětivým přístupem.

Metodou řízeného rozhovoru jsme se pokusili sledovat, zda výchovně vzdělávací proces specificky modifikovaný zařazením hudebně pohybové výchovy může dát účinné podněty ke vzniku trvalých potřeb v pohybové aktivitě. Dále pak zda rozvoj tvořivosti může ovlivnit dítě v navazování kladných interpersonálních vztahů, zda rozvoj pohybové aktivity vede dítě ke kulturně cenným zájmům v životě a zda tyto faktory mohou navíc eventuelně i ovlivnit volbu budoucího povolání.

6. ZÁVĚRY PRÁCE

1. Cílevědomá hudebně pohybová výchova přispívá významně k tělesnému rozvoji dětí. Dochází postupně ke zvýšené pohyblivosti páteře, ke zlepšení kloubní hybnosti a zlepšuje se i řídicí činnost centrálního nervového systému se zpětnou vazbou na strukturu svalových jednotek, jak prokázaly svými pozitivními výsledky testy Štastné (SVP) a Tomanové (HPT) u E₁ a E₂ v I. a II. Fázi výzkumu.
2. Hudebně pohybová výchova nepotvrdila jednu z domněnek o rozvoji tvořivosti, protože došlo k vzájemné shodě výsledků E₁ - K₁ v Schaeferově testu v I. fázi výzkumu. Rovněž ve II. Fázi výzkumu u E₂ byly výsledky v této části statisticky nevýznamné. Postoje dítěte k pohybové aktivitě vytrvalost a charakterové vlastnosti se shodně projevily u E₁ a E₂ v testech SPV, HPT na základě statistické významnosti $p < 0,05$ - $p < 0,01$.

3. Hudebně pohybová výchova ovlivňuje estetickou a tvůrčí hodnotovou orientaci osobnosti. Vede děti k trvalejším zájmům o pohybovou kulturu a přispívá k jejich lepšímu kolektivnímu citění, jak prokázaly kladné výsledky v testech SPV, HPT, ve výsledcích z řízeného rozhovoru a sociologického dotazníku u E₁ a E₂.

4. Jelikož se statisticky významně neprojevíly rozdíly mezi skupinami E₁ a E₂, lze usuzovat, že obě skupiny jsou homogenní. To znamená, že důsledky hudebně pohybového procesu, jímž děti v ZUŠ procházejí, by měly být stejné i v ostatních populačních skupinách v ZUŠ aj. Nasvědčují tomu výsledky z HPT, kde v první etudě nastává shoda ve skupině E₁ a E₂, zatímco v druhé etudě se projevuje významnost $p < 0,05$ ve prospěch skupiny E₁ a ve třetí etudě $p < 0,01$ ve prospěch skupiny E₂.

5. Pozitivní výsledky reflektované v sociologickém dotazníku ve III, fázi výzkumu prokázaly, že u skupiny E₁ má výchovně vzdělávací proces svůj odraz zejména ve sféře zájmové činnosti (ve čtyřech vzájemně propojených činnostech: závodní a rekreační sport, umělecký a společenský tanec). Ke stejným závěrům docházíme i na základě

průzkumu naplnění volného času, pokud se týká návštěvnosti kulturních zařízení. Byla prokázána častá a trvalá potřeba kulturních prožitků.

6. Na základě řízeného rozhovoru ve III, fázi výzkumu lze konstatovat u skupiny E₁ potvrzení stanovené hypotézy, zvláště pokud jde o uplatnění tanečně-gymnastického pohybu, o význam hudebně pohybové výchovy, o důležitost hudební kultury při výchově, o upevňování psychologických vlastností osobnosti, důležitých pro citový život, pro tvorbu charakteru a vztah člověka k životnímu prostředí.

7. ZÁVĚRY PRO REALIZACI VE SPOLEČENSKÉ PRAXI

Protože se práce formou longitudinálního výzkumu týkala závažných oblastí zkoumané problematiky, předkládáme některé náměty, které by mohly přispět k aplikaci některých aspektů pohybové výchovy i v širší společenské praxi.

1. Z výsledků výzkumu vyplynulo, že systematická, odborně vedená hudebně pohybová výchova navozuje vnitřní uspokojení cvičenců a stává se zdrojem radosti z aktivního estetického pohybu. Tyto pocity jsou účinným prostředkem seberealizace jednotlivce a kolektivu. Výsledky potvrzují důležitost intenzivní pohybové výchovy v ZUŠ, soukromých tanečních školách, ale i v ZŠ. Rozšíření i zkvalitnění mimoškolní činnosti žáků (sféra taneční, hudební, pěvecká i recitační) je cenným doplňkem jejich výchovy i vzdělání.

2. Z autorského testu "hudebně pohybová koordinace",

HPT, jsou východiska a závěry popsány ve stati "zvolené metody zpracování". Test má širokou škálu využití na hudebních i tanečních oborech ZUŠ, v soukromých tanečních školách aj. Testu je možno dále použít k výběru nadaných žáků na všech typech tanečních konzervatoří, jelikož hudebně pohybová koordinace patří do základních předpokladů pohybového a tanečního nadání.

3. Při zkoumání vlastností osobnosti byla dokázána důležitost hudebně pohybové výchovy jako nezastupitelné formy seberealizace. Hudebně pohybová výchova (v rámci estetické výchovy) umožňuje dítěti realizovat se v jiné sociální vazbě než je racionální rovina "žáka ve škole". Tvořivé faktory v zájmové činnosti dětí vytvářejí podmínky pro vyrovnaní psychických zábran; dítě má možnost překonávat bariéry ostychu, stává se vyrovnanějším, směřuje k psychické stabilitě.
4. Výsledky výzkumu potvrzují důležitost hudebně pohybové výchovy pro rozvoj tvořivosti dítěte, jeho vytrvalosti a cílevědomosti. Tyto schopnosti se mohou stát pozitivním stimulem lidské aktivity ve všech jejích sférách.
5. Výzkum prokázal, že smyslem práce pedagogů na

tanečních oborech ZUŠ a jiných školách zabývajících se tancem není pouze nebo především výchova profesionálních tanečníků, ale má jim být péče o kultivaci harmonicky vyvážené osobnosti dítěte a mladého člověka, kterému se estetický pohyb stane životní potřebou a potěšením. Současně se zde mají vychovávat zasvěcení diváci našich baletů, oper, divadel, koncertních síní atd. Systém našeho školství jim musí dát tuto nabídku co nejširší, jak je to v souladu s požadavkem všestrannosti a harmonického rozvoje každého jednotlivého člena naší dorůstající mladé generace.

8. SEZNAM VLASTNÍCH PRACÍ Z TEMATICKÉHO OKRUHU DISERTACE

1. "Klasický tanec jako složka pohybové výchovy".
Taneční listy, 1982, 1.
2. "Uplatňování nové koncepce v tanečním oboru
LŠU", Českobrodský kulturní měsíčník, 1982, 1.
3. "Tanec rozvíjí schopnosti dítěte".
Náš tanec, červen 1982.
4. "Význam pohybové výchovy pro pěstování
Výtvarného a estetického citění dítěte".
Estetická výchova, 1983, 6.
5. "Podněty ke zlepšení hudebně pohybové výchovy
na základě pedagogického výzkumu".
Estetická výchova, 1985 (v tisku).
6. "Pohybová výchova a estetické citění dítěte".
Taneční listy, 1983, 6.
7. "Pohybová výchova a utváření dětské osobnosti".
Taneční listy 1985 (v tisku)
8. "Motivace a výchovné cíle tanečních oborů LŠU".
Českobrodský kulturní měsíčník, 1985, 4.

9. L I T E R A T U R A

1. Berdychová, J., Rytmičká gymnastika a tance pro děti,
Olympia, Praha 1973
2. Berdychová, J., Aby naše děti rostly zdravě,
Olympia, Praha 1978
3. Bernstein, P.L., Theory and Methods in Dance,
Movement Therapy, Kendall-Hunt Publishing
Company, Duburgur, Iowa (USA) 1975
4. Bláhová, E., Pohyb, rytmus, výraz,
Praha 1949
5. Blasis, O., Základní pojednání o teorii a praxi
tanečního umění,
Athos, Praha 1947
6. Brodská, B., Nástin dějin baletu v Čechách od
roku 1918,
SPN Praha 1967
7. Cveklová, B. - Pertl, R., Metodická příručka pro
I. ročník LŠU, taneční obor
SPN Praha 1983
8. Dalcroze, E.J., Rhythm, Music and Education,
London 1921
9. Plerinová, E.A., Vliv výchovy a vyučování na rozvoj
dětské tvořivosti,
SPN Praha 1950

10. Holešovský, P., K systému estetické výchovy na
národní škole,
SPN Praha 1960
11. Chlup, O., O estetické výchově,
SNDK Praha 1956
12. Iljinová, F.A. , Pedagogika,
SPN Praha 1972
13. Jůva, V., Dějiny estetické výchovy,
Brno 1969
14. Jůva, V., Estetickovýchovný proces,
Brno 1968
15. Kapalin, P. - Kotásková, J. - Prokopec, M.,
Tělesný a duševní vývoj současné generace našich dětí,
Academia Praha 1969
16. King, B., Movement and Learning,
Dance Magazine, New York 1973» s. 68
17. Kroschlová, J., Výrazový tanec,
Orbis Praha 1964
18. Krupská, U.K., O výchově a vyučování,
SPN Praha 1951
19. Kůrková, L., Dětská tvořivost v hudbě a pohybu,
SPN Praha 1981
20. Leont'jev, A.N., Problémy psychického vývoje,
SPN Praha 1965
21. Máchová, J., Úloha rodiny v socialistické výchově,
SPN Praha 1979

22. Makarenko, A.S.t Metodika organizace výchovného procesu, Spisy V.
SPN Praha 1954
24. Mišurcová, .V. a kolektiv, Hudebně pohybová výchova dětí předškolního věku,
St. pedagogické nakladatelství 1965
25. Mišurcová, V. a kol., 0 estetické výchově nejmenších,
SPN Praha 1971
26. Piaget, J. - Ihhelderová, B., Psychologie dítěte,
Sm Praha 1970
27. Popelová, J., Etika,
nakladatelství Cs. akademie věd, Praha 1962
28. Rey, J., Jak se dívat na tanec,
Vyšehrad Praha 1947
29. Rotterová, B., Kázeň a problematika jejího vytváření,
Universita Karlova 1972
30. Rousseau, J.J., Emil,
Praha 1910
31. Read, H., Výchova uměním,
Odeon Praha 1967
32. Říčan, P., Psychologie osobnosti,
Orbis Praha 1972
33. Sedlák, P., Hudební vývoj dítěte,
Praha 1974

34. Šťastná, D., Návrh na zjišťování speciálních pohybových vlastností v umělecké gymnastice,
Sport. Uměl. Gymn. 16, 1966, č. 8
35. Tardy, V., Duševní vývoj dítěte,
Orbis Praha 1953
36. Tjuring, A.M., Možet -li mašina myslit? -
Moskva 1960
37. Uher, V., Výchova a umenie,
Slovenské pedagogické nakladateľstvo,
Bratislava 1971
38. Urban, B.S., Estetická výchova a vysoké školy,
SPN Praha 1961
39. Urban, B.S., Úvod do teorie estetické výchovy,
Universita Karlova Praha 1970
40. Vaněk, M. - Hošek, V. - Svoboda, B., Studie osobnosti
ve sportu,
Universita Karlova Praha 1974
41. Vaněk, M. a kolektiv, Psychologie sportu,
Olympia Praha 1983
42. Viskupová, B., Hudba a pohyb,
Editio Supraphon, Praha 1972
43. Volek, J., Kapitoly z dějin estetiky,
Panton 1969
44. Zaripov, R.Gh., Kibernetika i muzika,
"Nauka" Moskva 1971
45. Zaripov, R.Gh., Mašinnyj poisk variantov pri
modelirovanii tvorčeskogo procesa,
"Nauka" Moskva 1983

SUMMARY

Musical and movement education of children constitutes an important factor in the development of the child's personality. After the period of games, at pre-school age, it becomes more methodical at early school age during precisely scheduled body exercises in lessons of physical training and other out-of-school activities. Optional dancing lessons, organized by the People's Schools of Art, represent a very suitable part of these activities.

Children of both pre-school and early school age, in case they attend some of the dancing subjects at an art school, may benefit from this methodical body and movement education especially in classes of preparatory dancing courses and dancing propaedeutics. Their musical and movement training, based on rhythm, forms the most important component. Musical and rhythmical education, however, constitutes also inseparable part of further, already specialized, subjects of body and movement education at the People's Schools of Art, such as classical dance, folk dance and modern dance.

The contributions of the dance as educational subject to the growth of the child's personality in his or her formative years may be classified as:

/1/ physiological: the child's body and his or her physical organs are developing proportionately, the controlling function of the central nervous system is improving, better co-ordination of movements is achieved,

/2/ psychological: musical and body exercises, especially dancing, strengthen the child's confidence in his or her own abilities and thus, as one of the stimuli for the development of the regulating mechanism

for the co-ordination of physical and mental activities, help shape the child's personality;

/3/ aesthetic: the child is taught to perceive artistically; the child's own creativity makes him or her ready to adopt a proper cultural style of Life;

/4/ socio-ethical: the child attains self-consciousness and becomes a social being. Nature and society, which "educate" man, find here a common basis.

The research in musical and body education of six to eleven-year olds was carried out in three stages in 1974-1977 in longitudinal course of 3.5 years, with two groups of children, totalling 48. To these tests /described in detail in the paper/ some more were added /including special questionnaires/ on the same basis in later years. The results of the whole research were evaluated totally and are summed up in both specified and generalised conclusions in the last chapters.

The results of the research have shown the significance of physical training classes and associate out-of-school activities organized in our schools, as well as the usefulness of dance classes organized by the schools of art. Moreover, they may inspire some concrete suggestions for the improvement of musical and body education in our schools. Among them, e.g., extended out-of-school activities of pupils /in dancing, singing, singing and musical special-interest groups/ may be recommended.

On the whole, the results have proved the importance of musical and body education for the development of the child's creativity from various aspects, for which the testing approaches and methods had been systematically adapted. The major contribution of the paper should be seen in the specification of partial results attained by means of empirical research.

Р е з ю м е

Название работы : Музыкально-ритмическое воспитание и формирование личности детей.

К важным факторам, развивающим детскую личность относятся музыкальное и ритмическое воспитание во время игр, прежде всего это касается детей дошкольного возраста. У детей младшего школьного возраста к этому присоединяются с методической и музыкальной точки зрения уже точно распределенные ритмические упражнения на уроках физкультуры, а именно на уроках танца, проходящих в рамках внешкольного воспитания.

Вклад танца как воспитательной дисциплины в формирование личности детей младшего школьного возраста :

- 1/ физиологический - тело и организм детей развиваются равномерно. Улучшается функция центральной нервной системы и повышается координированность движений
- 2/ психологический - танец помогает формировать личность детей. Импульсом для развития регулирующего механизма личности и психики возможно считать также музыкальное воспитание, ритмику, а именно танец
- 3/ эстетический - дети учатся художественно воспринимать и их собственное творчество воспитывает их самих для правильного и культурного образа жизни
- 4/ социологическо-эстетический - дети доходят до осознания самих себя и становятся общественной личностью. Здесь на одном и том же уровне выступает природа и общество, которые совместно воспитывают человека.

Чтобы удовлетворить методические требования проекта, мы выбрали детей при помощи метода случайного выбора /две подгруппы из народных школ искусств - городские и сельские дети и одну контрольную группу из пражской школы при условии, что дети занимаются физкультурой только на уроках в основной девятилетней школе, под руководством своих учителей/.

Исследование музыкально-ритмического воспитания 6 - 11 летних детей проводилось последовательно, на трех этапах, в течение 11 лет /с 1974г. по 1985г./ и мы обследовали 2 группы детей в составе 60 чел.

Предложения по улучшению организации музыкально-ритмического воспитания

- 1/ Из результатов исследований вытекают некоторые конкретные предложения на проекты мероприятий, направленных на улучшение музыкально-ритмического воспитания в рамках педагогической системы основной девятилетней школы. Рекомендуем усовершенствовать и расширять внешкольную деятельность учеников /кружки по интересам - танцевальные, пения, музыкальные и художественного чтения/.
- 2/ Авторский тест "Музыкально-ритмическая координация" возможно в широком масштабе использовать в музыкальных и танцевальных отделениях народных школ искусств и в других учебных заведениях, потому что способность музыкально-ритмической координации относится к основным составляющим двигательных навыков.
- 3/ Результаты исследований свидетельствуют о значении ритмики для развития творческих способностей детей. В процессе самореализации собственной личности детей возникают иные социальные связи чем на рациональном уровне "ученика в

школе". Развитие творческих факторов в процессе художественной самодеятельности содействует гармоническому развитию детей. В коллективе своих ровестников дети находят себе место, которое потом становится;